

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Факультет педагогічної та соціальної освіти
Кафедра педагогіки, психології та інклюзивної освіти

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДИНИ У ВІРТУАЛЬНОМУ
ПРОСТОРІ ТА ТЕОРІЇ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСУ**

Ступінь бакалавра

Галузь знань 05 Соціально-поведінкові науки

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітня програма Психологія

2022 – 2023 навчальний рік

Розробник: Олексюк Оксана Євгенівна, доцент кафедри педагогіки, психології та інклюзивної освіти, к. пед. н., доцент Олексюк (Олексюк О.Є.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки, психології та інклюзивної освіти

Протокол № 1 від «27» серпня 2022 р.

Завідувач кафедри Шаф д.пед.н, професор Султанова Н.В.

« 27 » серпня 2022 р.

Анотація

Психологічні проблеми людини у віртуальному просторі – це прикладна навчальна дисципліна, яка вивчає особливості, принципи, засоби діяльності людини у віртуальному просторі.

Ця дисципліна спрямована на аналіз проблем, з якими стикається людина у віртуальному просторі, зокрема це проблеми у дітей, підлітків, дорослих людей, проблеми спілкування в соціальних мережах, проблеми залежної поведінки у віртуальному просторі.

Курс навчальної дисципліни спрямований на формування і розвиток професійних компетенцій майбутніх психологів, які пов'язані зі здатністю проводити консультування, корекцію, роз'яснювальну та профілактичну роботу з психологічних проблем, які виникають у віртуальному просторі.

Ключові слова: віртуальний простір, психологічні проблеми, корекція, консультування, діяльність, залежна поведінка.

Abstract

Psychological problems of a person in cyberspace is an applied academic discipline that studies the features, principles, means of human activity in cyberspace.

This discipline is aimed at analyzing the problems faced by a person in cyberspace, including problems in children, adolescents, adults, problems of communication on social networks, problems of addictive behavior in cyberspace.

The course is aimed at the formation and development of professional competencies of future psychologists, which are related to the ability to provide counseling, correction, explanatory and preventive work on psychological problems that arise in cyberspace.

Key words: virtual space, psychological problems, correction, counseling, activity, dependent behavior.

1. Опис навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>Денна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 6	Галузь знань 05 соціальні та поведінкові науки	Вибіркова
	Спеціальність 053 Психологія	<i>Семестр</i>
Загальна кількість годин 180		8
	Ступінь: бакалавра	<i>Лекції</i>
Тижневих годин для денної форми навчання:		16
аудиторних – 3		<i>Практичні</i>
самостійної роботи студента -6		44
		<i>Лабораторні</i>
		<i>Самостійна робота</i>
http://moodle.mdu.edu.ua/my/		120
		<i>Вид контролю:</i> залік

Мова викладання - українська

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання 60 год. – аудиторні заняття, 120 – год. самостійна робота.(33% - 67%)

Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>Заочна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 6	Галузь знань 05 соціальні та поведінкові науки	Вибіркова
	Спеціальність 053 Психологія	<i>Семестр</i>
Загальна кількість годин 180		8
	Ступінь: бакалавра	<i>Лекції</i>
		6
		<i>Практичні</i>
		10
		<i>Лабораторні</i>
		164
http://moodle.mdu.edu.ua/my/		<i>Вид контролю:</i> залік

Мова викладання - українська

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для заочної форми навчання – 16 год. – аудиторні заняття, 164 год. – самостійна робота.(8% - 92%)

2. Мета, завдання та очікувані результати вивчення навчальної дисципліни

Мета курсу: сформувати у студента правильне, наукове розуміння нероздільної множини факторів впливу віртуального середовища на людину у координатах: індивід, особистість, індивідуальність; ознайомити студентів з особливостями спілкування, діяльності, взаємодії, комунікації у віртуальному просторі. Знайомство з різними видами існування людини у світі віртуальності сприяє формуванню правильного ставлення до різних варіантів поведінки у віртуальному просторі. Завдяки знанню основних ефектів виникаючих у віртуальній реальності, майбутній психолог одержить можливість краще уявити собі причини виникнення негативних наслідків цих впливів. Це дозволить йому більш професійно допомагати вирішувати проблеми, які зумовлені активністю людини у віртуальному просторі.

Завдання курсу:

- студенти мають засвоїти основні поняття, принципи та положення психології віртуального простору;
- оволодіти знаннями щодо факторів впливу віртуального середовища на формування особистості;
- засвоїти головні підходи до формуванню правильного ставлення до різних варіантів поведінки людини у віртуальному просторі;
- навчити студентів застосовувати набуті знання у процесі власного особистісного і професійного розвитку, а також у практичній професійній діяльності.

Передумови для вивчення дисципліни: знання провідних принципів, законів психології, психологічних явищ і процесів, теоретичних напрямів і практичного інструментарію сучасної психології.

Навчальна дисципліна складається з 6 кредитів.

Навчальна дисципліна складається з 6 кредитів. Згідно змогами ОПП студент оволодіває такими компетентностями:

ПР 3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР 4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР 5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПР 6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

ПР 7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

ПР 8. Презентувати результати власних досліджень усно/письмово для фахівців і нефахівців.

ПР 9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

1. 3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні.

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

II. Фахові.

ФК 4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

ФК 5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

ФК 6. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження.

ФК 7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

Програмні результати навчання:

ПР 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПР 3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР 4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР 5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПР 6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

ПР 7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

ПР 8. Презентувати результати власних досліджень усно/письмово для фахівців і нефхівців.

ПР 9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

ПР 10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПР 11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Феномен віртуального простору.

Тема 1. Уявлення сучасної психології про проблеми, які виникають в системі людина – віртуальний простір.

Тема 2. Основні види взаємодії людини і віртуального простору. Поняття про кібербезпеку.

Кредит 2. Спілкування у віртуальному просторі

Тема 3. Спілкування у віртуальному просторі.

Тема 4. Комунікація у віртуальному просторі.

Кредит 3. Діяльність у віртуальному просторі

Тема 5. Професійна діяльність у віртуальному просторі.

Тема 6. Психологічні ефекти сприймання у віртуальному просторі.

Кредит 4. Розвиток особистості і віртуальний простір

Тема 7. Психологічні особистісні ефекти у віртуальному просторі.

Тема 8. Девіантна поведінка у віртуальному просторі.

Кредит 5. Теорія посттравматичного стресу ПТРС

Тема 9. Історія вивчення ПТРС.

Тема 10. Етіологія ПТРС.

Кредит 6. Практична робота з ПТРС

Тема 11. Симптоматика ПТРС.

Тема 12. Психологічні наслідки ПТРС.

4. Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		ле	пр	ла	ін	ср
Кредит 1. Феномен віртуального простору.						
Тема 1. Уявлення сучасної психології про проблеми, які виникають в системі людина – віртуальний простір.	15	2	2			11
Тема 2. Основні види взаємодії людини і віртуального простору. Поняття про кібербезпеку.	15		2			13
Усього:	30	2	4			24
Кредит 2. Спілкування у віртуальному просторі						
Тема 3. Спілкування у віртуальному просторі.	15	2	4			9

Тема 4. Комунікація у віртуальному просторі.	15		4			11
Усього:	30	2	8			20
Кредит 3. Діяльність у віртуальному просторі						
Тема 5. Професійна діяльність у віртуальному просторі.	15	2	4			9
Тема 6. Психологічні ефекти сприймання у віртуальному просторі.	15		4			11
Усього:	30	2	8			20
Кредит 4. Розвиток особистості і віртуальний простір						
Тема 7. Психологічні особистісні ефекти у віртуальному просторі.	15	2	4			9
Тема 8. Девіантна поведінка у віртуальному просторі.	15		4			11
Усього:	30	2	8			20
Кредит 5. Теорія посттравматичного стресу ПТРС						
Тема 9. Історія вивчення ПТРС.	15	2	4			9
Тема 10. Етіологія ПТРС.	15	2	4			9
Усього:	30	4	8			18
Кредит 6. Практична робота з ПТРС						
Тема 11. Симптоматика ПТРС.	15	2	4			9
Тема 12. Психологічні наслідки ПТРС.	15	2	4			9
Усього:	30	4	8			18
Усього :	180	16	44			120

Заочна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		ле	пр	ла	ін	ср
Кредит 1. Феномен віртуального простору.						
Тема 1. Уявлення сучасної психології про проблеми, які виникають в системі людина – віртуальний простір.	15	2				13
Тема 2. Основні види взаємодії людини і віртуального простору. Поняття про кібербезпеку.	15		2			13
Усього:	30	2	2			26
Кредит 2. Спілкування у віртуальному просторі						
Тема 3. Спілкування у віртуальному просторі.	15					15

Тема 4. Комунікація у віртуальному просторі.	15		2			13
Усього:	30		2			28
Кредит 3. Діяльність у віртуальному просторі						
Тема 5. Професійна діяльність у віртуальному просторі.	15	2				13
Тема 6. Психологічні ефекти сприймання у віртуальному просторі.	15		2			13
Усього:	30	2	2			26
Кредит 4. Розвиток особистості і віртуальний простір						
Тема 7. Психологічні особистісні ефекти у віртуальному просторі.	15					15
Тема 8. Девіантна поведінка у віртуальному просторі.	15		2			13
Усього:	30		2			28
Кредит 5. Теорія посттравматичного стресу ПТРС						
Тема 9. Історія вивчення ПТРС.	15	2				13
Тема 10. Етіологія ПТРС.	15		2			13
Усього:	30	2	2			26
Кредит 6. Практична робота з ПТРС						
Тема 11. Симптоматика ПТРС.	15					15
Тема 12. Психологічні наслідки ПТРС.	15					15
Усього:	30					30
Усього :	180	6	10			164

5. Теми лекційних занять

Денна форма навчання

№ п/п	Тема лекції	ГОДИН И
Кредит 1. Феномен віртуального простору.		
1	Тема 1. Уявлення сучасної психології про проблеми, які виникають в системі людина – віртуальний простір.	2
Кредит 2. Спілкування у віртуальному просторі		
2	Тема 3. Спілкування у віртуальному просторі.	2
Кредит 3. Діяльність у віртуальному просторі		
3	Тема 5. Професійна діяльність у віртуальному просторі.	2
Кредит 4. Розвиток особистості і віртуальний простір		
4	Тема 7. Психологічні особистісні ефекти у віртуальному просторі.	2
Кредит 5. Теорія посттравматичного стресу ПТРС		
5	Тема 9. Історія вивчення ПТРС.	2
6	Тема 10. Етіологія ПТРС.	2
Кредит 6. Практична робота з ПТРС		
7	Тема 11. Симптоматика ПТРС.	2
8	Тема 12. Психологічні наслідки ПТРС.	2
<i>Всього</i>		16

Заочна форма навчання

№ п/п	Тема заняття	ГОДИН И
Кредит 1. Феномен віртуального простору.		
1	Тема 1. Уявлення сучасної психології про проблеми, які виникають в системі людина – віртуальний простір.	2
Кредит 3. Діяльність у віртуальному просторі		
2	Тема 5. Професійна діяльність у віртуальному просторі.	2
Кредит 5. Теорія посттравматичного стресу ПТРС		
3	Тема 9. Історія вивчення ПТРС.	2
<i>Всього</i>		6

6. Теми практичних занять

Денна форма навчання

№ п/п	Тема заняття	ГОДИН И
Кредит 1. Феномен віртуального простору.		
1	Тема 1. Уявлення сучасної психології про проблеми, які виникають в системі людина – віртуальний простір.	2
2	Тема 2. Основні види взаємодії людини і віртуального простору. Поняття про кібербезпеку.	2
Кредит 2. Спілкування у віртуальному просторі		
3	Тема 3. Спілкування у віртуальному просторі.	4

4	Тема 4. Комунікація у віртуальному просторі.	4
Кредит 3. Діяльність у віртуальному просторі		
5	Тема 5. Професійна діяльність у віртуальному просторі.	4
6	Тема 6. Психологічні ефекти сприймання у віртуальному просторі.	4
Кредит 4. Розвиток особистості і віртуальний простір		
7	Тема 7. Психологічні особистісні ефекти у віртуальному просторі.	4
8	Тема 8. Девіантна поведінка у віртуальному просторі.	4
Кредит 5. Теорія посттравматичного стресу ПТРС		
9	Тема 9. Історія вивчення ПТРС.	4
10	Тема 10. Етіологія ПТРС.	4
Кредит 6. Практична робота з ПТРС		
11	Тема 11. Симптоматика ПТРС.	4
12	Тема 12. Психологічні наслідки ПТРС.	4
	Всього	44

Заочна форма навчання

№ п/п	Тема заняття	ГОДИНИ
Кредит 1. Феномен віртуального простору.		
1	Тема 2. Основні види взаємодії людини і віртуального простору. Поняття про кібербезпеку.	2
Кредит 2. Спілкування у віртуальному просторі		
2	Тема 4. Комунікація у віртуальному просторі.	2
Кредит 3. Діяльність у віртуальному просторі		
3	Тема 6. Психологічні ефекти сприймання у віртуальному просторі.	2
Кредит 4. Розвиток особистості і віртуальний простір		
4	Тема 8. Девіантна поведінка у віртуальному просторі.	2
Кредит 5. Теорія посттравматичного стресу ПТРС		
5	Тема 10. Етіологія ПТРС.	2
	Всього:	10

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Не передбачені навчальним планом</i>		
	Разом:	

8. Самостійна робота Денна форма навчання

№ п/п	Тема заняття	ГОДИНИ
Кредит 1. Феномен віртуального простору.		
1	Тема 1. Уявлення сучасної психології про проблеми, які виникають в системі людина – віртуальний простір.	11

2	Тема 2. Основні види взаємодії людини і віртуального простору. Поняття про кібербезпеку.	13
Кредит 2. Спілкування у віртуальному просторі		
3	Тема 3. Спілкування у віртуальному просторі.	9
4	Тема 4. Комунікація у віртуальному просторі.	11
Кредит 3. Діяльність у віртуальному просторі		
5	Тема 5. Професійна діяльність у віртуальному просторі.	9
6	Тема 6. Психологічні ефекти сприймання у віртуальному просторі.	11
Кредит 4. Розвиток особистості і віртуальний простір		
7	Тема 7. Психологічні особистісні ефекти у віртуальному просторі.	9
8	Тема 8. Девіантна поведінка у віртуальному просторі.	11
Кредит 5. Теорія посттравматичного стресу ПТРС		
9	Тема 9. Історія вивчення ПТРС.	9
10	Тема 10. Етіологія ПТРС.	9
Кредит 6. Практична робота з ПТРС		
11	Тема 11. Симптоматика ПТРС.	9
12	Тема 12. Психологічні наслідки ПТРС.	9
	<i>Всього</i>	120

**Самостійна робота
Заочна форма навчання**

№ п/п	Тема заняття	годин и
Кредит 1. Феномен віртуального простору.		
1	Тема 1. Уявлення сучасної психології про проблеми, які виникають в системі людина – віртуальний простір.	13
2	Тема 2. Основні види взаємодії людини і віртуального простору. Поняття про кібербезпеку.	13
Кредит 2. Спілкування у віртуальному просторі		
3	Тема 3. Спілкування у віртуальному просторі.	15
4	Тема 4. Комунікація у віртуальному просторі.	13
Кредит 3. Діяльність у віртуальному просторі		
5	Тема 5. Професійна діяльність у віртуальному просторі.	13
6	Тема 6. Психологічні ефекти сприймання у віртуальному просторі.	13
Кредит 4. Розвиток особистості і віртуальний простір		
7	Тема 7. Психологічні особистісні ефекти у віртуальному просторі.	15
8	Тема 8. Девіантна поведінка у віртуальному просторі.	13
Кредит 5. Теорія посттравматичного стресу ПТРС		
9	Тема 9. Історія вивчення ПТРС.	13
10	Тема 10. Етіологія ПТРС.	13
Кредит 6. Практична робота з ПТРС		
11	Тема 11. Симптоматика ПТРС.	15
12	Тема 12. Психологічні наслідки ПТРС.	15
	<i>Всього</i>	164

10. Форми роботи та критерії оцінювання

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Форми поточного та підсумкового контролю. Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів із дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного контролю знань (КР). Поточне оцінювання (індивідуальне, групове і фронтальне опитування, самостійна робота, самоконтроль). Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння й засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних робіт, уміння самостійно опрацьовувати тести, інтерпретація результатів діагностики, здатності публічно чи письмово представляти результати психодіагностичних процедур.

Завданням підсумкового контролю (екзамен) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу курсу. Оцінюється максимально 40 балів.

Критерії оцінювання відповідей на практичних заняттях:

Студенту виставляється відмінно. Відповідь правильна, повна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення, використані міждисциплінарні зв'язки, містить аргументовані висновки.

Студенту виставляється дуже добре. Відповідь в цілому правильна, достатньо повна, логічна; допущені несуттєві помилки та неточності у викладенні матеріалу.

Студенту виставляється добре. Відповідь частково правильна, містить неточності, недостатньо обґрунтована.

Студенту виставляється достатньо. Відповідь має суттєві помилки, аргументи не сформульовані, використовуються невірні термінологія.

Студенту виставляється задовільно. Відповідь містить значну кількість суттєвих помилок, не обґрунтована.

Кількість балів у кінці семестру повинна складати від 300 до 600 балів (за 6 кредитів), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

Відповідний розподіл балів, які отримують студенти за 6 крд.

Поточне оцінювання та самостійна робота												КР	Накопичувальні бали/сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	100	600/100
40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	50	50		

11. Засоби діагностики

Засобами діагностики та методами демонстрування результатів навчання є:

- поточний контроль;
- підсумковий контроль;
- КР;
- залік.

12. Методи навчання

- лекції;
- практичні заняття;
- самостійна робота;
- інтерактивні методи навчання (психологічні задачі, дискусія).

13. Рекомендована література

Базова

1. Немеш О. М. Віртуальна діяльність особистості: структура та динаміка психологічного аналізу: монографія К. : Слово, 2017. 391 с.
2. Олексюк О.Є. Психологія кризова та травмуючих ситуацій. Організація самостійної роботи студентів. Частина 2. Навчально-методичний посібник.// Автор-укладач – Олексюк Оксана Євгенівна. Миколаїв, СПД Румянцева Г.В., 2018. 388 с.
3. Олексюк О.Є. Психологія кризова та травмуючих ситуацій. Теоретичний матеріал до дисципліни «Психологія кризова та травмуючих ситуацій». Навчально-методичний посібник.// Автор-укладач – Олексюк Оксана Євгенівна. Миколаїв, СПД Румянцева Г.В., 2020. 420 с.

Допоміжна

1. Баранов О.А. Віртуальність і правове регулювання. Публічне право. 2017. № 1. С. 210-219.
2. Безуглий А. І. Віртуальний університет: проблеми створення і функціонування. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2016. Вип. 46. С. 110-114.
3. Бушак, Г. А. Можливості віртуального навчального середовища та навчальні стилі студентів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Інформатизація вищого навчального закладу. 2013. № 775. С. 83-89

4. Дар'ялова Н. Психологічні особливості віртуального спілкування Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. 2016. Вип. 1 (4). С. 42-45.
5. Зінченко О. В. Психологічний аналіз проблеми інтернет-спілкування. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. 2014. Вип. 2(2). С. 26-31. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2014_2\(2\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2014_2(2)_6)
6. Зінченко, О. В. Розвиток поняттєвого мислення підлітків у процесі інтернет-спілкування : автореферат... канд. психол. наук, спец.: 19.00.07 - пед. та вік. психологія / Зінченко О. В. К. : Ін-т психології ім. Г.С. Костюка, 2016. – 23 с.
7. Кадикало, А. Проблемність визначення свідомості та штучний інтелект. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Філософські науки. 2014. № 780. С. 9-16.
8. Культура віртуального спілкування : методико-бібліографічні матеріали. К., 2010. 65 с.
9. Культура віртуального спілкування: методичні поради /Упр. культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін.; ХОУНБ ім. М. Островського. Хмельницький, 2014. 28 с. URL:<http://www.ounb.km.ua/vidanya/2014/kvs.pdf>
10. Лучинкіна А. І. Кіберсоціалізація людини: фактори і механізми соціалізації особистості в кіберпросторі / А. І. Лучинкіна, В. І. Плешаков // Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / [за ред. академіка С.Д. Максименка]. Т. 11. К., 2013. С. 68–76.
11. Лучинкіна, А. І. Психологічні закономірності соціалізації особистості у віртуальному просторі : автореферат... д-р психол. наук, спец.: 19.00.05 - соціальна психологія; психологія соціальної роботи / Лучинкіна А. І. К. : Ін-т психології ім. Г.С. Костюка, 2014. 32 с.
12. Малкін В. М. Психологічні особливості самоконституювання суб'єкта у віртуальній реальності : автореферат... канд. психологічних наук, спец.: 19.00.01 - загальна психологія, історія психології / Малкін В. М. Одеса : МОН, молоді та спорту Укр. ДЗ «Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К.Д, Ушинського», 2013. 20 с.
13. Рибка, С. В. Кіберпростір, управління інфраструктурою, кібербезпека / С. В. Рибка, Є. В. Кільчицький, О. М. Післегін // Стратегічна панорама. 2015. № 1. С. 126-134.
14. Шандренко, О. Віртуальний простір моди / О. Шандренко. К. КНУКіМ, 2011. 141 с.
15. Nigel Foreman. Virtual Reality in Psychology. // Themes In Science And Technology Education. Special Issue, Pages 225-252. Klidarithmos Computer Books-URL: <http://earthlab.uoi.gr/theste/index.php/theste/article/download/33/22>

14. Інформаційні ресурси

1. Сторінка дисципліни на платформі Classroom <https://classroom.google.com/u/0/c/NDk5ODA4NTk4NjI5?hl=uk>
2. Інтернет ресурс: <https://www.twirpx.org>